

דם תבוסה.

רבי יהודה סבר שיש להסתפק שמא יצאה רביעית דם לאחר מיתה, ולכן גם מטמאה באהל ואילו רבי יוסי סבר שכיון שישבה על המשבר בהיותה בחיים ודאי לנו שיצא הרביעית דם מחיים.

וחכמים אומרים: זה אינו דם תבוסה שטומאתו היא מדברי סופרים.

שכיון שיש לחוש שמא יצאה רביעית דם אחרי מיתה הרי דינו ככל ספק טומאה. ולכן אם היה הספק ברשות היחיד — **ספקו טמא.** ואם ברה"ר — **ספקו טהור.**

אלא איזהו דם תבוסה — הרוג שיצא הימנו רביעית דם בחייו ובמותו, ועדיין לא פסק⁽¹⁰⁷⁾, ספק רובו בחייו ומיעוטו במותו, ספק מיעוטו בחייו ורובו במותו — זהו דם תבוסה.

והיינו שפשיטא לן שלא יצאה ממנו רביעית דם לאחר מיתה ומהתורה אינו טמא. אלא שאם היה ברור שיצאה ממנו רוב הרביעית

מחיים לא היו גוזרים עליו חכמים טומאה מדבריהם.

רבי יהודה אומר: הרוג שיצא ממנו רביעית דם, והיה מוטל במטה ודמו מטפטף לגומא — **טמא, מפני שהטפה של מיתה מעורבת בו.**

וחכמים מטהרין, מפני שראשון ראשון עא-ב נפסק.

והיינו שכיון שהדם אינו יוצא בקילוח אלא יוצא טיפין טיפין לתוך גומא, הרי הדם היוצא לאחר מיתה מתערב קמעא קמעא בדם שיצא מחיים ומתבטל בו.

ולכן אפילו בסופו של דבר יהיה הדם היוצא לאחר מיתה מרובה מהדם היוצא מחיים הוא יהיה טהור.

ולא גזרו על דם תבוסה אלא בשלא מתערבים הדמים.

והוינן בה: **שפיר קאמרי ליה רבנן לרבי יהודה!**

בהמשך הברייתא.

הפירוש השלישי, פירושו של רבינו תם, שלא גזרו חכמים על "דם תבוסה" אלא אם כן ברור לנו שלא פסק הדם לזוב אחר המוות ולפחות מיעוט דם שאחר המיתה נמצא בתערובת שעל הקרקע.

הרמב"ם [פ"ב מהל' טומאת מת הל' י"ג] השמיט תיבות "ולא פסק". ואפשר שמפרש הוא כפירוש הר"י ב"ר יו"ט שתיבות אלו באו ללמדנו שאם זב הדם בהפסקות ולא קולח בבת אחת הרי זה טהור. ומאחר שכתב הרמב"ם דין זה בפירוש [שם הל' י"ד] לא הוצרך לכותבם.

107. התוס' בסוגייתנו כתבו ג' פירושים בהסבר דברי חכמים אלו "ועדיין לא פסק".

פירוש ר"י, שלא גזרו על דם תבוסה אלא במקום שסופו להיות מטמא מדינא. והיינו, במקום שלא פסק ועתיד הדם הנמצא בקרקע להיות "רביעית דם שיצאה לאחר המוות", ככהאי גונא גזרו על רוב רביעית הדם שיצאה לאחר מיתה הנמצאת בקרקע שמטמאת באוהל. הפירוש השני, פירוש ר"י בר יו"ט, שכוונת חכמים היא שמדובר באופן שהדם היה יוצא בקילוח אחד ולא היה פוסק ומטפטף, שבזה דעת חכמים ש"ראשון ראשון בטל" כמבואר

ומשנינן: רבי יהודה לטעמיה⁽¹⁰⁸⁾, דאמר אין דם מבטל דם.

רבי שמעון אומר: אדם שהיה צלוב על העין, שדמו שותת לארץ הרבה בבת אחת, ואינו מנטף, ונמצא תחתיו רביעית דם — טמא.

רבי יהודה מטהר, שאני אומר טפה של מיתה עומדת לו על גב העין ואין על הארץ רביעית דם לאחר מיתה.

והוינן בה: ורבי יהודה נימא איחו לנפשיה הכא: שאני אומר טפה של מיתה עומדת על גב המטה!⁽¹⁰⁹⁾

ומשנינן: שאני במטה — דמחלחלה.

מתניתין:⁽¹¹⁰⁾

בראשונה היו אומרים: היושבת על דם טהור, שהיא לאחר טבילתה "טבולת יום

[ערול"ג].

שלישי לטומאה. וכן אוכל של קודש שנגע בשלישי, הרי הוא רביעי לטומאה. טומאת אוכלין מתחלקת בדיניה לענין חולין, תרומה וקדשים.

בחולין יש רק ראשון לטומאה ושני לטומאה. כלומר, אם נגע אוכל באב הטומאה הרי הוא ראשון לטומאה, והאוכל הנוגע בראשון הרי הוא שני לטומאה. אבל אוכל חולין הנוגע בשני לטומאה, אינו נטמא כלל.

בתרומה יש גם שלישי לטומאה. כלומר, אוכל של תרומה הנוגע בשני לטומאה [בין אם הוא חולין ובין אם הוא תרומה], הרי הוא נעשה שלישי לטומאה. אבל אוכל תרומה הנוגע בשלישי אינו נטמא, כי אין רביעי לטומאה בתרומה.

בקדשים יש גם רביעי לטומאה. כלומר, אוכל של "קדשים" [כגון בשר קרבנות וכיו"ב] שנוגע בשלישי לטומאה [תרומה או קדשים], הרי הוא נעשה רביעי לטומאה. אבל אין הוא מטמא אוכלין אחרים של קדשים, כי אין חמישי לטומאה אפילו בקדשים.

כל אוכל שבכוחו לטמא אחרים נקרא "טמא", וכל שאין בכוחו לטמא אחרים, כגון אוכל שלישי בתרומה שאינו עושה רביעי בתרומה, נקרא "פסול".

מן התורה, אין אוכל מטמא אוכל בחולין, ורק

108. בפרק כיסוי הדם [חולין פז ב] לגבי מצוות "כיסוי הדם" שאם נתערב דם החיה או העוף [שחייבים בכיסוי הדם] בדם בהמה [הפטורה מכסוי הדם], חייב לכסות את הדם משום "שאיין דם מבטל דם" — וטעמו של רבי יהודה משום שסובר הוא ש"מין במינו לא בטיל". [רש"י שם ועיין תוס' בסוגייתנו].

109. כן מתבאר בדברי התוס' בסוגייתנו [ד"ה ה"ג]. וברע"ב [אהלות פ"ג מ"ה] משמע שמפרש שהקפיד רבי יהודה על טיפה שהנשמה יוצאת בה. ועיין בתפא"י שם, וכן מבואר בספר חסדי דוד בכיאוורו לתוספתא [אהלות פ"ד ה"]. ועי"ש מה שביאר בזה.

110. הקדמה: אוכלין ומשקין לעולם אינם נעשים "אב הטומאה". ואפילו נגעו האוכלים והמשקים בבת אחת אבי אבות הטומאה, הרי הם ראשון לטומאה בלבד. ולפיכך נקראת טומאת אוכלין "טומאה קלה", שאינה יכולה לטמאות מדאורייתא אדם או כלים].

אוכל שנוגע באוכל או במשקה שהוא ראשון לטומאה, הרי האוכל נעשה שני לטומאה. ואוכל של קודש או של תרומה שנגע בשני, הרי הוא

בית שמאי אומרים: גזרו עליה אף שתטמא חולין. אלא שאף עשאוה כטמא מת.

גמרא:

הגמרא מפרשת את דברי המשנה: (114).

מערה מהכלי — אין, נוגעת במים — לא. (אלמא) וטעם הדבר הוא משום שחולין

ארוך" שמטמאה כדין שני לטומאה רק אוכלין ומשקין ולא כלים (111) — היתה מערה מים בכלי לרחיצת קרבן הפסח אך לא נוגעת במים עצמם.

חזרו לומר: הרי היא כמגע טמא מת לקדשים, אבל לא לחולין, והמים שרוחצים בהם את בשר הקרבן חולין הם. ושני אינו עושה שלישי בחולין. הילכך אפילו תגע במים עצמם לא יטמא הקרבן (112) — כדברי בית הלל (113).

להיות תחילה] מכל מקום, אסורה לגעת במים משום ש"חולין שנעשו על טהרת הקדש [לצורך רחיצת בשר הקדשים] כקדשים דמו", ולפיכך יש בהן שלישי ורביעי.

112. והיינו, שהחמירו עליה שלענין נגיעה בקדשים אינה נחשבת כ"טבול יום", שהוא שני לטומאה, אלא כנוגעת במת, שהוא ראשון לטומאה. ולפיכך, אילו היתה נוגעת בבשר הפסח היה נעשה שני לטומאה. ומאידך הקלו ואמרו, שאין חולין שנעשו על טהרת הקדש כקדש, ונחשבים הם כחולי. ולפיכך, לענין נגיעה במים הרי היא כטבול יום שאינו עושה שלישי בחולין. ועיין לקמן הערה 117.

113. אין כוונת המשנה שבתחילה הורו שלא כדברי בית הלל וחזרו לומר כדברי בית הלל אלא כל דברי המשנה הם דברי בית הלל. והתיבות "כדברי בית הלל" פירושם "כך דברי בית הלל". ובמסכת עדויות מרבה המשנה להשתמש בלשון זה במקום השימוש הרגיל — "דברי בית הלל" [עייין בפירושו "מלאכת שלמה" על מסכת עדויות פ"ד משנה ז'].

114. כתב המהרש"א שאין לגרוס בהמשך דברי

מטמא משקה. ואין משקה מטמא משקה ואוכל. ונחלקו האמוראים [פסחים יד א] אם טומאת אוכל מאוכל בתרומה וקדשים היא מדאורייתא. גזירת חכמים מיוחדת נאמרה בטומאת משקין, שכל משקה הנטמא בין מראשון ובין משני לטומאה הרי הוא נעשה ראשון לטומאה. ולא עוד, אלא שמטמא את הכלים. והכלים שנטמאו נעשים שני לפסול את התרומה, חוץ ממשקין שנטמאו ממגע "טבול יום" שאינם מטמאין את הכלי [כמבואר במסכת טבוי"פ"ב מ"ב].

ועוד נתחדש בגזירת "טומאת משקין", שנטמאין הם להיות "תחילה" [ראשון לטומאה] אפילו אם נגעו בשני לטומאה של חולין שאינו מטמא אלא רק פוסל את התרומה.

יוצא מהכלל הוא "טבול יום", שאף על פי שהוא "שני לטומאה" הוא אינו מטמא את המשקין להיות תחילה. ולפיכך טבול יום הנוגע במשקין חולין, הם אינם נטמאים. ואם נגע במשקה של תרומה הרי הם שלישי לטומאה. ועיין בהרחבה בכיארור גדרו המחודש של טבול יום בהקדמה של חברותא למסכת טבול יום.

111. ואף על גב שאין שני עושה שלישי בחולין, [ואף במשקין, אין טבול יום מטמאם

שנעשו על טהרת הקדש⁽¹¹⁵⁾ — **קדש דמו**⁽¹¹⁶⁾. ולא כחולין שהרי אין טבול יום שהוא כשני לטומאה עושה שלישי בחולין.

ומפרשת הגמרא את הסיפא של המשנה:

(אימא סיפא) חזרו לומר הרי היא כמגע טמא מת לקדשים.

לקדשים — אין, לחולין — לא.

(אלמא) והיינו שחזר לומר שהולין שנעשו על טהרת הקדש — לאו בקדש דמו!⁽¹¹⁷⁾

מבאר הגמרא: **מתניתין** שהחמירו על הטבול יום לעשותו כמגע טמא מת **מני — אבא שאול היא.**

דתניא: אבא שאול אומר: טבול יום דינו הוא תחילה לקדש: לטמא שנים, ולפסול אחר. והיינו שנחשב הוא כ"ראשון לטומאה" [כנוגע בטמא מת] ולפיכך מטמא הוא שנים בקודש. והשלישי לטומאה כשנוגע ברביעי "פוסל" אותו בלבד [דהיינו שאין הרביעי "טמא" לטמאות אחרים אלא "פסול" בעצמו בלבד].

"חולין שנעשו על טהרת הקדש", והוא המבואר בסוגייתנו, שהם חולין שנודעו לצורך שימוש בקודש, כגון מים של חולין לרחוץ בו את בשר הקרבנות. ועיין לקמן הערה 117.

116. כתבו התוס' [ד"ה מערה], הטעם שלא כתבה המשנה דין זה של "חולין שנעשו על טהרת הקדש — קדש" בצורה מפורשת יותר, דהיינו, "היושב על דם טוהר אסורה ליגע במים לפסח", כדי להשמיענו שאם הערתה את המים מכלי לכלי לא חיישינן שמה נגעה בהן. [והיינו, שאלולי חידוש המשנה היו חכמים פוסלים את המים אף **בדיעבד**, שמה נגעה בהן. ובתוס' הרא"ש כתב "לאשמועינן דלא אסרו לערות שמה תגע — משמע שאלולי חידוש המשנה היו אוסרים חכמים לכתחילה לערות שמה תגע].

117. כפי שהתבאר לעיל [הערה 112] אחרי שחזרו בהן חכמים מערה האשה מים לפסח ואפילו נוגעת בהן משום שחולין שנעשו על טהרת הקדש, לא קדש דמו. כן פירש הרע"ב והתוי"ט. [וכן משמע מדברי הרמב"ם]. ואולם הגר"א בספרו אליה רבה פירש, אחר שחזרו

הגמרא את תיבת "אלמא" ותיבות "אימא סיפא" ותיבת "אלמא" שלאחריהן, משום שאין כוונת הגמרא להקשות "סתירה" בין דברי ה"רישא" ל"סיפא", שהלא זהו גופא מה שחזרו לומר שאין חולין שנעשו על טהרת הקדש — קדש. ועוד שאין המשך דברי הגמרא "מתניתין מני אבא שאול" וכו' מתרצים קושיא זו. ולפיכך פירש המהרש"א שהגמרא מפרשת את מה שחזרו בהן חכמים [בנוסף על החזרה המפורשת במשנה שהחמירו להחשיב טבול יום כמגע טמא מת]. והיינו שברישא מדוקדק שסברו חכמים שחולין שנעשו על טהרת הקדש — קדש, ובסיפא חזרו בהן חכמים והורו שאין חולין שנעשו על טהרת הקדש קדש. ובהמשך הגמרא מבאר שהחזרה של חכמים המפורשת במשנה, להחמיר במעמדו של טבול יום, היא כדעת אבא שאול, וכפי שיתבאר.

115. חולין שנעשו על טהרת הקדש, פירש רש"י בחגיגה [יט ב] ובחולין [ב ב]: אדם הרגיל לאכול קדשים, מקבל עליו לאכול חולין בטהרת הקדש כדי שיהיו בני ביתו זהירין ובקיאין בטהרת הקדש. ובספר מקדש דוד [טהרת הקדש ס"ב] ביאר, שיש עוד דין של

מתניתין:

ומודים בית שמאי לבית הלל שהיא אוכלת במעשר בימי הטוהר שלה ככל טבול יום שאוכל במעשר.

וקוצה לה חלה, ומותרת להפריש מן העיסה בצק לצורך הפרשת חלה ומניחתו בכלי (118). ומקפת ומקרבת את הכלי אל העיסה וקורא לה שם ומחילה על הבצק שהפרישה שם של "חלה". ואם נפל מרוקה ומדם טהרה על ככר של תרומה — שהוא טהור.

בית שמאי אומרים: היולדת היושבת על דם טוהר צריכה טבילה באחרונה, כשמסתיימים ימי הטוהר שהם במלואת ארבעים יום לזכר ושמונים ללידת נקבה.

אם היא כהנת צריכה טבילה לאכילת תרומה ואם היא ישראלית היא צריכה טבילה כדי שתהיה ראויה להכנס למקדש (119).

ובית הלל אומרים: אינה צריכה טבילה באחרונה.

גמרא:

שנינו במשנה: ומודים שאוכלת במעשר — ומפרשת הגמרא דאמר מר: טבל ועלה — אוכל במעשר, מיד בלא שימתין להערב שמש.

שנינו במשנה: וקוצה לה חלה. כי חולין הטבולין לחלה שיש בתוכם איסור "טבל" מפני שלא הופרשה מהם חלה — לאו כחלה דמו. ואין אומרים שמאחר שמבצק זה ייעשה חלה כבר מעכשיו נוהגת בו קדושת חלה — אלא חולין גמורים הוא (120).

שנינו במשנה: ומקפת. דאמר מר: מצוה לתרום מן המוקף מן הסמוך.

כקדשים עצמן!].

118. ואינה יכולה לקרוא לה שם כשהבצק בידיה מפני שאחר שתיעשה 'חלה' — תטמא כדין התרומה שנטמאת ממגע טבול יום.

119. אבל לענין אכילת קדשים [בשר הקרבנות של "קדשים קלים"] מודים בית הלל שצריכה טבילה אחרי הבאת קרבנותיה — רש"י.

120. התוס' בסוגייתנו [ד"ה חולין] כתבו שדוקא לענין מגע טבול יום נחשבים חולין הטבולין לחלה — כחולין, ולעיל [ז א] פירשו התוספות את דבריהם שדוקא בטבול יום שאינו מחוסר אלא הערב שמש [אף על פי שדינו כשני לטומאה], הקלו שמגעו בחולין הטבולין

בהן, אסרו אפילו לערות מכלי מים לקרבן פסח. והטעם שמא יהיה הכלי רטוב מהמים, ובנגיעתה במים נעשים המים טמאין ומטמאין את הכלים. ואף על גב שאין טבול יום מטמא את המים להיות תחילה בחולין, וחולין שנעשו על טהרת הקדש לאו כקודש דמו, מכל מקום, מאחר שסוף המים לרחיצת קדשים, חמור טפי ונחשב כקודש. ולפי דבריו, דקדוק הגמרא מהסיפא שחולין שנעשו על טהרת הקדש לאו כקודש, היא מלשון המשנה בלבד, שאמרה "הרי היא כמגע טמא מת לקדשים", ומשמע שלענין "חולין שנעשו על טהרת הקדש", לאו כקודש דמו. [נמצא, שלדעת הגר"א אין פירוש "חולין שנעשו על טהרת הקדש", אלא כפירוש רש"י הנ"ל [הערה 115] לענין אדם שרוצה לשמור חולין בטהרה, אבל רחיצת בשר הקדשים חמורה יותר ונחשבת

חילוק ואינה צריכה לחזור ולטבול.

מתניתין:

אשה הרוואה דם ביום האחר עשר, שהוא היום האחרון לימי זיבתה, ולא שמרה את יום השנים-עשר כשומרת יום כנגד יום אלא,

וטבלה לערב במוצאי יום י"א, ומשמשה [ושמשה מיטתה]:

בית שמאי אומרים: מטמאין האשה ובוועלה משכב ומושב, וחייבין בקרבן?

שסוברים בית שמאי שגם היום הי"א צריך שמירה של "יום כנגד יום" ביום הי"ב, כיתר ימי הזיבה, על אף שאם תראה ביום הי"ב אין יום זה מצטרף לימים שלפניו כדי לעשותה זבה גדולה כי הראיה של יום י"ב היא ראיה של נידות, ובכל זאת סוברים בית שמאי שצריכה היא שימור של יום נקי⁽¹²²⁾ כדי להטהר מטומאת "זבה קטנה" שנטמאה ביום הי"א.

ובית הלל אומרים: אין ראיית יום י"א צריכה עב-א שימור מהתורה, וטבילתה בערב כשרה, ולפיכך הם פטורים הם מן הקרבן [אלא שגזרו חכמים על הבעל ועל האשה טומאה

שנינו במשנה: **וקורא לה שם.** ומבאר הגמרא שהחידוש בזה הוא **סלקא דעתך אמינא נגזור** ולא נתיר לה לקרוא לחלה שם **דלמא שמא אתי למנגע בה** בחלה מאבראי מבחוץ ונמצא שמטמאת היא את החלה קמ"ל שלא גזור.

שנינו במשנה: **ואם נפל מרוקה על כיכר של תרומה** — שהוא טהור.

ומבאר הגמרא: **דתנן: משקה היוצא מאדם שהוא טבול יום** — **כמשקין הנוגע בהם.**

ואלו משקה היוצא ממנו ואלו משקין הנוגע בהן אינן מטמאין.

חזין ממשקה הזב — **שהוא אב הטומאה**⁽¹²¹⁾.

שנינו במשנה: **בית שמאי אומרים צריכה טבילה באחרונה.**

מאי בינייהו מה טעם מחלוקתם?

אמר רב קטינא: טבול יום ארוך איכא בינייהו. שלדעת בית שמאי שונה טבילת יום זו מכל טבול יום שאין צריך טבילה נוספת בהערב שמשו מפני ש"יומה ארוך" והסיחה דעתה מן התרומה והמקדש, ולפיכך עליה לחזור ולטבול שנית. ולדעת בית הלל אין

לתרומה [או לחלה] אינו מטמא ואינו פוסל ואולם שני לטומאה שנגע בחולין הטבולין לחלה, פוסלם.

121. חלק זה של המשנה בטבול יום [פ"ב מ"א] מתייחס אל הקטע הקודם במשנה שם, שאינו מובא כאן. ולשון המשנה שם הוא "משקה טבול יום כמשקים שהוא נוגע בהן. אלו ואלו אינן מטמאין. ושאר כל הטמאין, בין קלים ובין

חמורין, המשקין היוצאין מהן כמשקין שהוא נוגע בהן — אלו ואלו תחלה!" ועל זה מסיימת המשנה "חזן מן המשקה [של זב] שהוא אב הטומאה". ואין דינו לתחילה בלבד, דהיינו ראשון לטומאה, אלא הוא אב הטומאה, והנוגע בו נעשה ראשון לטומאה.

122. ואף אם שמרה מקצת היום שלמחרת ואחר כך טבלה, הרי זו טהורה משום ש"מקצת